

МОВА ЯК ЧИННИК ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Суй Альона

Студентка 4 курсу, групи БДППК-22

Кипич І. В.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри приватного та публічного права

Київський національний університет

технологій та дизайну

Вступ. Мовне питання є одним із центральних у сучасній українській суспільно-політичній дискусії. В умовах повномасштабного збройного вторгнення Російської Федерації проти України, яке розпочалося у лютому 2022 року, українська мова набула нового виміру — вона стала не лише засобом комунікації, а й символом державності, громадянської ідентичності та національного спротиву.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах воєнного стану відбуваються суттєві трансформації мовної поведінки громадян, посилюється роль мови як чинника етнополітичної мобілізації та консолідації суспільства. Мовна ідентичність набуває додаткового політичного та безпекового значення, що потребує наукового осмислення.

Теоретичну основу дослідження становлять положення Конституції України (стаття 10), наукові праці у галузі етнополітики, мовної політики та соціолінгвістики, а також матеріали соціологічних досліджень, що фіксують динаміку мовної поведінки українських громадян у воєнний період

Мета дослідження — проаналізувати роль української мови як чинника етнополітичної мобілізації суспільства в умовах воєнного стану та визначити її значення для процесів консолідації, формування національної ідентичності та зміцнення державності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- розкрити конституційно-правовий статус української мови та її місце в системі етнополітики держави.
- дослідити соціокультурні функції мови як інструменту збереження національної ідентичності.
- проаналізувати трансформацію ролі мови у суспільно-політичному житті України після 2014 року та особливо після 2022 року.
- оцінити вплив державної мовної політики на процеси етнополітичної мобілізації та суспільної консолідації.

Матеріали та методи. Джерельну базу дослідження становлять: Конституція України (1996), нормативно-правові акти у сфері мовної політики, матеріали Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, дані соціологічних опитувань щодо мовної поведінки населення, а також наукові публікації з питань етнополітики та мовознавства.

У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів:

- системний метод — для розгляду мови як складного соціально-політичного явища у взаємозв'язку з процесами державотворення та національної ідентичності.
- історичний метод — для аналізу еволюції мовного питання в Україні від періоду русифікації до сучасного етапу воєнного протистояння.
- порівняльний метод — для зіставлення динаміки мовної поведінки громадян до та після повномасштабного вторгнення 2022 року.
- соціологічний метод — для опрацювання даних опитувань, що відображають зміни у мовній практиці населення.
- метод контент-аналізу — для дослідження ролі мови у публічному дискурсі та інформаційному просторі України в умовах воєнного стану.

Результати і обговорення. Українська мова є одним із ключових елементів державності, національної ідентичності та суспільної консолідації. Її статус закріплений у статті 10 Конституція України, відповідно до якої державною мовою в Україні є українська мова, а держава забезпечує її

всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя. Водночас Конституція гарантує вільний розвиток, використання та захист мов національних меншин, що відображає принципи демократичної мовної політики та поваги до мовного різноманіття [1, с. 4].

Українська мова належить до східнослов'янської групи мов і є важливим носієм культурної спадщини, історичної пам'яті та національної самобутності українського народу. Вона виконує важливу соціокультурну функцію, забезпечуючи передачу цінностей, традицій і світоглядних орієнтирів від покоління до покоління. Окрім України, українська мова поширена серед українських громад у багатьох країнах світу, що свідчить про її значення для збереження національної ідентичності в умовах глобалізації [2, с. 12].

У сучасному суспільстві мова виконує не лише культурну, але й політичну функцію. У межах етнополітики мова виступає одним із важливих інструментів регулювання міжетнічних відносин. Етнополітика держави спрямована на забезпечення прав етнічних спільнот, підтримку культурного різноманіття та формування гармонійних відносин між різними етнічними групами. У цьому контексті мовна політика відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні єдиного суспільного простору та сприяє інтеграції громадян у межах політичної нації [3, с. 27].

Історично саме мовне питання в Україні було тісно пов'язане з політичними процесами та питаннями державного суверенітету. Тривалий період обмеження використання української мови та політика русифікації негативно впливали на розвиток української культури та національної ідентичності. У сучасних умовах українська мова виступає важливим інструментом націотворення, оскільки сприяє формуванню спільного культурного та інформаційного простору держави.

Після подій Революції Гідності 2014 року, початку повномасштабного вторгнення РФ роль української мови в суспільстві ще більш суттєво зросла. Вона почала сприйматися не лише як культурний символ, а й як важливий фактор громадянської консолідації та формування нової політичної

ідентичності. Українська мова стала одним із чинників формування сучасної української політичної нації, що об'єднує громадян різного етнічного походження на основі спільних цінностей та державницьких орієнтирів [4, с. 41].

Особливої актуальності мовне питання набуло після початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України у 2022 році. В умовах воєнного стану українська мова перетворилася на важливий інструмент етнополітичної мобілізації суспільства. Її використання стало символом громадянської позиції, підтримки незалежності держави та протидії зовнішній агресії.

У період воєнного протистояння мова почала виконувати функцію маркера «свій – чужий». Перехід значної частини громадян на українську мову у повсякденному спілкуванні став свідомим вибором, спрямованим на зміцнення національної єдності та дистанціювання від держави-агресора. Таким чином, мовна ідентичність набула додаткового політичного та безпекового значення, що сприяє консолідації українського суспільства [4, с. 44].

Важливу роль у цьому процесі відіграє державна мовна політика, спрямована на розширення використання української мови у публічному просторі, освіті, державному управлінні та сфері послуг. Реалізація таких заходів сприяє формуванню єдиного інформаційного та культурного середовища, що є важливим чинником зміцнення національної безпеки. Мова виступає також засобом протидії інформаційній та культурній експансії, яка є складовою сучасної гібридної війни [3, с. 29].

Висновки. Соціологічні дослідження свідчать про поступове зростання рівня використання української мови у повсякденному житті. Зокрема, за останні роки частка громадян, які використовують російську мову в побуті, зменшилася, тоді як використання української мови значно зросло. Це підтверджує, що мова стає важливим чинником суспільної консолідації, формування національної ідентичності та етнополітичної мобілізації громадян.

Отже, в умовах воєнного стану українська мова відіграє важливу роль у

процесах етнополітичної мобілізації суспільства. Вона виступає не лише засобом комунікації, а й символом державності, національної єдності та громадянської солідарності. Посилення ролі української мови сприяє зміцненню національної безпеки, консолідації суспільства та формуванню сучасної української політичної нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.03.2026).
2. Українська мова. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 11.03.2026).
3. Етнополітика: сутність та основні напрями державної політики. URL: <https://osvita.ua> (дата звернення: 11.03.2026).
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України : офіц. сайт. URL: <https://ipend.gov.ua> (дата звернення: 11.03.2026).